

Daria Lazić

GLAZBENO NAZIVLJE

1. Uvod

U ovome poglavlju prikazat će se pristup obradi glazbenoga nazivlja u *Hrvatskome mrežnom rječniku – Mrežniku*. Rječnik sadržava osnovne glazbene nazive koji se velikim dijelom, osim u stručnome, upotrebljavaju i u općejezičnome kontekstu. Njihova obrada u *Mrežniku* rezultat je općih načela leksikografske obrade u tome rječniku, činjenice da je riječ o e-rječniku namijenjenome za objavljivanje na mreži te svijesti o predznanju i potrebama njegovih ciljnih korisnika. U nastavku će se prikazati načela odabira natuknica te struktura i sadržaj rječničkih članaka, s naglaskom na nekim osobitostima obrade nazivlja kao što su oblikovanje definicije, pristup sinonimiji te odnos stručne i opće uporabe. Rad će se ograničiti na obradu nazivlja u osnovnome modulu za odrasle izvorne govornike.

Kad se govori o obradi nazivlja, korisno je razmotriti odnos između dviju vrsta izvora u kojima se nazivlje pojavljuje kao predmet obrade: općih rječnika s jedne strane i specijaliziranih, strukovnih rječnika te terminoloških baza s druge strane, odnosno između leksikografskih i terminografskih priručnika i baza podataka. Iako granicu među njima nije uvijek lako odrediti (postoje specijalizirani rječnici koji se u obradi i prikazu građe koriste općim leksikografskim načelima te opći rječnici koji od njih odstupaju, npr. tezaursi, u kojima je organizacija građe pojmovna, kao što je to uobičajeno u terminološkim bazama, a ne abecedna), u literaturi se kao osnovna razlika među tim dvjema vrstama izvora spominje, među ostalim, sljedeće (v. npr. Riggs 1989., Alberts 2001., Drame 2006.):

1. tablica: Odnos leksikografije i terminografije

LEKSIKOGRAFIJA	TERMINOGRAFIJA
Opisuje lekseme, leksičke jedinice.	Opisuje nazive, terminološke jedinice.
Opisuje opće znanje, opću jezičnu uporabu.	Opisuje specijalizirano znanje, uporabu jezika u stručnome kontekstu.
semasiološki pristup (od izraza leksema prema značenju)	onomasiološki pristup (od značenja, pojma, prema izrazu, nazivu)
moguće više značenja unutar jedne natuknice (polisemija)	samo jedno značenje, odnosno pojam, unutar jedne natuknice
sinonimi: različite natuknice	sinonimi: unutar iste natuknice

Spomenute razlike uvelike ovise o tome što se u leksikografiji polazi od leksema te se opisuju njihova značenja, dok se u terminologiji, a kao posljedica toga obično i u terminografiji, polazi od pojmova te se određuju nazivi kojima se oni označuju (Riggs 1989: 89–90). Nadalje, iako (opća) leksikografija opisuje uporabu jezika u općoj komunikaciji, a terminografija je ograničena na stručni kontekst, s novijim kognitivnim i lingvističkim teorijama počela se naglašavati nemogućnost povlačenja jasne granice između općega i specijaliziranoga znanja, pa tako i općega i specijaliziranoga jezika (usp. npr. Cabré Castellví 2003: 171). U *Mrežniku* se, kao što je to i u drugim općim rječnicima, nalazi i nazivlje pojedinih struka, a izbor natuknica dijelom ovisi o zastupljenosti u korpusnome materijalu na kojemu je rječnik utemeljen, o čemu će više riječi biti u nastavku. Iako je predmet opisa u prvome redu uporaba naziva u općoj komunikaciji, kakva je dokumentirana u korpusnome materijalu, terminološke spoznaje katkad su se uzimale u obzir kako bi se naznačio normativni status naziva, odnos među nazivima istoga ili sličnoga značenja te osobitosti njihove uporabe u različitim kontekstima. Osim toga, u *Mrežniku* postoji mogućnost povezivanja sadržaja s vanjskim izvorima, stoga su natuknice koje se odnose na nazive povezane s terminološkom bazom *Struna* (struna.ihjj.hr) ako je područje kojemu pripadaju zastupljeno u *Struni*, te će na taj način zainteresirani korisnik lako moći rječničke podatke dopuniti obradom iz perspektive struke.

2. Obrada glazbenoga nazivlja u *Mrežniku*

2.1. Izvori i odabir građe

Mrežnik je korpusno utemeljen rječnik, što znači da se obrađivač služi korpusom, no sam odlučuje što će od korpusnih podataka unijeti u rječnik (usp. npr. Štrkalj Despot i Möhrs 2015: 342). Izvor rječničke građe činila su u prvome redu dva korpusa hrvatskoga jezika: *Hrvatski mrežni korpus – hrWaC*, koji je veći i sadržava tekstove objavljene na mreži, primjerice na portalima, blogovima, forumima i slično, i *Hrvatska jezična riznica*, koja je manja (oko 100 milijuna pojavnica u usporedbi s oko 1,4 milijarde pojavnica u *hrWaC*-u) i sadržava većinom lektorirane tekstove (književne, novinske, udžbeničke i slično). Osim toga, sastavljači su se mogli služiti i drugim dostupnim izvorima. U slučaju strukovna nazivlja koristan je pogled u terminološku bazu kao što je *Struna* iako treba imati na umu da bi opći rječnik trebao opisivati u prvome redu jezičnu uporabu u općemu, a ne stručnome kontekstu.

Popis natuknica za obradu u *Mrežniku* sastavljen je na dva načina: polazište je činio popis najčešćih riječi u korpusnome materijalu generiran s pomoću alata za pretraživanje korpusa Sketch Engine, koji je dopunjen popunjavanjem tvorbenih gnijezda i semantičkih polja (Hudeček i Mihaljević 2017: 176–177). Primjerice, ako se na popisu nalazio naziv *pijanist*, dodan je i njegov mocijski parnjak *pijanistica* te pridjevi *pijanistov*, *pijanističin*, *pijanistički*, bez obzira na to jesu li se nalazili na popisu najčešćih riječi. Slično tomu, obrađeni su osnovni nazivi iz semantičke skupine glazbala te s njima povezani nazivi glazbenika i pridjevi izvedeni iz naziva za glazbala i glazbenike.

2.2. Struktura i sadržaj natuknice

Struktura natuknice u *Mrežniku* podsjeća na natuknice u tradicionalnim, tiskanim rječnicima, no osim definicija predviđeno je unošenje opširnih podataka o značenju i uporabi riječi, kao što su kolokacije, primjeri uporabe te uporabne i normativne napomene, ako je to potrebno, što je omogućeno elektroničkim medijem i nepostojanjem prostornoga ograničenja. Među elementima strukture rječničkoga članka za obradu naziva osobito su važni: strukovna odrednica, uporabna i normativna napomena, u kojima, naprimjer, može biti objašnjena razlika između opće uporabe riječi i njezine uporabe u struci ili njezin normativni status (preporučeno, dopušteno, rijetko, zastarjelo, žargon...), poveznice sa značenjski srodnim riječima/natuknicama kao što su sinonimi, antonimi i hiponimi te poveznice s vanjskim

izvorima kao što je *Struna*, u kojoj, kao što je spomenuto, zainteresirani korisnik može pronaći dodatne podatke o uporabi naziva u okviru struke.

Rječnički članak u *Mrežniku* u kojemu se obrađuje glazbeni naziv oprimjeren je s pomoću natuknice *klavir*, koja je prikazana na 1. slici. Natuknica sadržava leksičke i pragmatičke podatke kao što su naglašeni oblici riječi, definicija i strukovna odrednica, primjeri uporabe iz korpusa i kolokacije razvrstane prema sintaktičkome tipu, uporabnu napomenu, poveznice na sinonim *glasovir* i izvedenice *klavirist* i *klavirski* te poveznice s vanjskim izvorima: odgovarajućom natuknicom (*klavir*) u terminološkoj bazi *Struna* te odgovorom na upit *klavir* u *Kolokacijskoj bazi hrvatskoga jezika* (ihjj.hr/kolokacije).

klavír **klavir** im. m. (G klavira, DL klaviru, A klavír, I klavirom; mn. N klaviri, G klavirá, DLI klavírima, A klavire)
glazb. **Klavir je žičano glazbalo s tipkama.**
- *Klavir (glasovir) instrument je s tipkama koji proizvodi ton udarom batića, koji je povezan s tipkom, u žicu.*
- *Na jučerašnjoj audiciji održanoj na Muzičkoj akademiji u Zagrebu odlučeno je da će Koncert za klavir i orkestar Milka Kelemena na svečanom otvorenju 26. MBZ-a izvoditi pijanistica Jelena Pavić.*
- *Glazbeno obrazovanje počeo je za tipkama klavira, ali ga je ubrzo zamijenio marimbom.*
Kakav je klavir? akustični, električni, koncertni, suvremeni
Što se s klavirom može? svirati ga; (preneseno o umijeću sviranja klavira, obrazovnome sadržaju ili akademskoj disciplini:) diplomirati ga, poučavati ga, predavati ga, studirati ga, učiti ga, vježbati ga
Koordinacija: klavir i flauta, klavir i gitara, klavir i glas, klavir i klarinet, klavir i orgulje, klavir i orkestar, klavir i violina, klavir i violončelo
U vezi s klavirom spominje se: pratnja, tipka, zvuk; sviranje; profesor, sat, student, studij, učitelj
SINONIM: *glasovir*
◦ I naziv *klavir* i naziv *glasovir* dopušteni su u hrvatskome standardnom jeziku. Naziv *klavir* prošireniji je u uporabi te je stoga preporučeni kao stručni naziv za to glazbalo iako je i u struci dopuštena uporaba naziva *glasovir*.
TVORENICE: *klavirist, klavirski*
Struna: <http://struna.ihjj.hr/search-do/?q=klavir&naziv=1&polje=0#container>
Kolokacijska baza hrvatskoga jezika: http://ihjj.hr/kolokacije/search/?q=klavir&search_type=basic

1. slika: Natuknica *klavir* u *Mrežniku*

2.3. Obrada glazbenoga nazivlja – neki problemi i osobitosti

U nastavku će biti riječi o nekim osobitostima obrade glazbenoga nazivlja te problemima koji su se pojavili, a tiču se sljedećega:

a) oblikovanja definicija

b) pristupa sinonimiji (kao u primjeru *klavir* – *glasovir*)

c) tvorbe riječi – paronima izvedenih iz različitih osnova (npr. *klavir* – *klavirski*, *klavirist* – *klaviristički*)

d) odnosa korpusa i norme

e) razlike između stručne i opće uporabe jezika.

2.3.1. Definicije

Definicije su u *Mrežniku* jezično i sadržajno prilagođene znanju i potrebama korisnika te ne sadržavaju nazive i enciklopedijske podatke (poput, u slučaju glazbala, građe glazbala ili njegova načina proizvodnje zvuka) koji bi širokomu krugu ciljnih korisnika mogli biti nepoznati i suvišni. To je očito usporedimo li definiciju klavira u *Mrežniku*: *Klavir je žičano glazbalo s tipkama.* s njegovom definicijom u *Struni*: *žičano glazbalo s tipkama polugama povezanim s batićima koji proizvode ton udarcem u žice napete na trokutasti okvir položen u drvenu rezonantnu kutiju u obliku krila.*

Pri oblikovanju definicija u rječniku nastojala se općenito ostvariti sustavnost u cilju lakšega razumijevanja značenja i odnosa među značenjski srodnim riječima (Hudeček i Mihaljević 2017: 173–174). Tako se u definicijama, slično kao u *Struni*¹, uzimao u obzir pojmovni sustav te se one sastoje od hiperonima i razlikovnih obilježja specifičnih za pojam koji se opisuje. Na primjeru definicija prikazanih u 2. tablici vidi se da se u definicijama glazbala u *Struni* pojavljuje prvi nadređeni pojam i naziv: violina i violončelo gudača su glazbala, a gitara je trzaće glazbalo.² U *Mrežniku* je u ovome slučaju definicijama dodan i nadređeni pojam sljedeće razine – *žičano glazbalo* – kako bi se olakšalo razumijevanje korisniku koji nije upoznat s podjelom žičanih glazbala na trzaća i gudača.

2. tablica: Primjeri definicija u *Mrežniku* i u *Struni*

	<i>MREŽNIK</i>	<i>STRUNA</i>
violina	Violina je gudaće žičano glazbalo najvišega registra.	gudačko glazbalo visokoga (sopranskoga) registra
violončelo	Violončelo je gudaće žičano glazbalo koje je po registru niže od viole, a više od kontrabasa.	gudačko glazbalo nižega (tenorskoga i basovskoga) registra
gitara	Gitara je trzaće žičano glazbalo sa šest žica.	trzalačko glazbalo iz porodice lutnja s pragovima na hvataljci, plosnatoga tijela s postraničnim udubljenjima u središnjem dijelu

U postojećim rječnicima hrvatskoga jezika riječi iz istih značenjskih skupina nerijetko su definirane na posve različit način, što otežava njihovo razumijevanje te uočavanje sličnosti i

¹ *O Struni*, <http://struna.ihjj.hr/page/o-struni/> (pristupljeno 1. veljače 2021.).

² U *Struni* su umjesto naziva *gudaće*, *puhaće*, *trzaće glazbalo* upotrijebljeni nazivi *gudačko*, *puhačko*, *trzalačko glazbalo* (pristupljeno 1. veljače 2021.). U *Mrežniku* su definicije oblikovane u skladu s preporukom da bi u standardnome jeziku pridjevi *gudači*, *puhači* i *trzači* trebali označavati vrste glazbala s obzirom na način proizvodnje zvuka, a pridjevi *gudački*, *puhački* i *trzački* odnose se na glazbenike te se upotrebljavaju, primjerice, u nazivima glazbenih sastava (npr. *gudaće glazbalo*, *gudački orkestar*; Blagus Bartolec i dr. 2016: 64, 121, 146).

razlika među njima. Primjer su toga definicije gudaćih glazbala na *Hrvatskome jezičnom portalu*, primjerice: **violina** = *gudaći instrument, solistički orkestralni i komorni instrument sopranskog registra; gusle*; **viola** = *altovski gudaći instrument sličan violini, mekana zvuka, tamnijeg od violinskog, u gudačkom sastavu po opsegu između violine i violončela*; **violončelo** = *gudaći instrument s četiri žice znatno veći od violine, svira se držeći između nogu, sjedeći; čelo*. Dok se kod violine spominje uloga u glazbenim sastavima i registar, kod viole se među ostalim spominje boja zvuka, a kod violončela način sviranja. U *Mrežniku* su, kao što je vidljivo iz 2. tablice, gudaća glazbala definirana na isti način, a kao svojstvo na temelju kojega se razlikuju navodi se registar.

2.3.2. Sinonimi i tvorenice

Pristup sinonimima u općemu rječniku razlikuje se od onoga u terminološkim bazama. Terminološke baze obično su, kao što je spomenuto, ustrojene prema pojmovnome načelu, poput *Strune*, u kojoj se sinonimi obrađuju unutar jedne natuknice te se normativno određuju kao preporučeni, dopušteni i nepreporučeni.³ U općemu rječniku sinonimni nazivi mogu biti obrađeni kao zasebne natuknice ako zadovoljavaju uvjete za uvrštavanje u rječnik, primjerice ako su dovoljno česti u uporabi. To vrijedi i za *Mrežnik* te se ondje sinonimi koji su dovoljno zastupljeni u uporabi obrađuju zasebno, a njihov značenjski i uporabni odnos te normativni status može biti naznačen u obliku stilske odrednice (npr. *razg.* = *razgovorno*) i/ili objašnjen u uporabnoj odnosno normativnoj napomeni, kao što je to slučaj s nazivima *klavir* i *glasovir* (1. slika). Iako je naziv *klavir* preporučeni stručni naziv za to glazbalo te se jedini nalazi kao natuknica u terminološkoj bazi *Struna* (a *glasovir* se spominje unutar te natuknice kao dopušteni naziv), naziv *glasovir* također je obrađen kao natuknica u *Mrežniku* jer je dobro potvrđen u korpusu (4161 pojavnica u *hrWaC*-u, prema 13 177 pojavnica riječi *klavir*; pristupljeno 1. veljače 2021.), a njegov je normativni status iz standardološke i terminološke perspektive objašnjen u uporabnoj napomeni:

I naziv *klavir* i naziv *glasovir* pripadaju hrvatskomu standardnom jeziku. Naziv *klavir* prošireniji je u uporabi te je stoga preporučeni stručni naziv za to glazbalo iako je i u struci dopuštena uporaba naziva *glasovir*.

Napomena se nalazi u rječničkim člancima obiju natuknica, *klavir* i *glasovir*. Obje natuknice sadržavaju i vanjsku poveznicu na natuknicu *klavir* u *Struni*.

³ O *Struni*, <http://struna.ihjj.hr/page/o-struni> (pristupljeno 1. veljače 2021.).

Među natuknicama povezanim s klavirom koje su uvrštene u *Mrežnik* nalaze se, osim naziva za glazbalo, i nazivi za glazbenike koji ih sviraju te pridjevi izvedeni iz naziva za glazbenike i glazbala. Popis natuknica značenjski i tvorbeno povezanih s klavirom nalazi se u 3. tablici.

3. tablica: Popis natuknica značenjski i/ili tvorbeno povezanih s klavirom u *Mrežniku*

IMENICE			
glazbalo	<i>klavir</i> (preporučeno u struci)	<i>glasovir</i>	
glazbenik	<i>klavirist/klaviristica</i>		<i>pijanist/pijanistica</i> (preporučeno u struci)
PRIDJEVI			
prema nazivu za glazbalo (odnosni)	<i>klavirski</i> (preporučeno u struci)	<i>glasovirski</i>	
prema nazivu za glazbenika (odnosni i posvojni)	<i>klaviristički</i> <i>klaviristov/klavirističin</i>		<i>pijanistički</i> <i>pijanistov/pijanističin</i> (preporučeno u struci)

U nazivima za glazbalo pojavljuju se dvije osnove, *klavir-* i *glasovir-*, a među izvedenicama nalazi se i treća, primjerice u nazivima *pijanist* i *pijanistički*. Riječ *pijano*, koja se nalazi u osnovi tih naziva, rijetko se upotrebljava u hrvatskome, stoga nije uključena u rječnik.⁴

Pretražimo li moguće nazive za glazbenika koji svira klavir (*glasovirač*, *klavirist*, *pijanist*) u općim suvremenim hrvatskim rječnicima, vidjet ćemo da su ondje zabilježena sva tri naziva, no dok se iz obrade u *Rječniku hrvatskoga jezika* J. Šonje ne može iščitati razlika u njihovu normativnome statusu, u *Velikome rječniku hrvatskoga standardnog jezika* naziv *glasovirač* označen je kao zastario, a na *Hrvatskome jezičnom portalu* s njega se upućuje na nazive *klavirist* i *pijanist*. Odnos među nazivima *klavirist* i *pijanist* u rječnicima se ne razjašnjava. U glazbenoterminološkome kontekstu prednost se daje nazivu *pijanist* s obrazloženjem da je uobičajen i najčešći u struci⁵, dok se uporaba ostalih dvaju naziva ne preporučuje (Kiš Žuvela i dr. 2018: 42). Podatci iz korpusa potvrđuju najveću zastupljenost naziva *pijanist* i u općoj uporabi, dok je naziv *glasovirač* vrlo rijedak, a *klavirist* češći, osobito u novijemu *hrWaC*-u,

⁴ Natuknica *pijano* nalazi se na *Hrvatskome jezičnom portalu*, na kojemu je označena kao regionalizam, u *Velikome rječniku hrvatskoga standardnog jezika*, u kojemu se s nje upućuje na natuknicu *glasovir* te u *Rječniku hrvatskoga jezika* urednika J. Šonje, u kojemu umjesto definicije stoji sinonim *glasovir*. Međutim, pretraživanje leme *pijano* u dvama hrvatskim korpusima na kojima se temelji *Mrežnik* ne daje rezultata, a potvrde neprilagođenoga oblika *piano* postoje, no puno su rjeđe od potvrda za *klavir* i *glasovir*, a i u velikome broju slučajeva nije riječ o glazbalo, nego o oznaci za dinamiku, imenima i slično.

⁵ Terminološko načelo proširenosti u uporabi (usp. Hudeček i Mihaljević 2012: 70). Naziv *glasovirač*, osim što je najrjeđi od spomenutih naziva, nije ni dobro tvoren s obzirom na to da se sufiks *-ač* dodaje na glagolske osnove, što u tome nazivu nije slučaj (Kiš Žuvela i dr. 2018: 42).

no svejedno mnogo rjeđi od naziva *pijanist*⁶. Stoga su u *Mrežniku* obrađeni nazivi *pijanist* i *klavirist*, a u uporabnoj je napomeni objašnjen njihov odnos: i u stručnome kontekstu i u općoj uporabi češći je naziv *pijanist*; u standardnome jeziku dopuštena su oba naziva, dok je u okviru struke preporučeni naziv *pijanist*. Osim toga, u tim rječničkim člancima naziv *glasovirač* naveden je kao zastario sinonim, no nije obrađen kao zaseban rječnički članak.

Iz 3. tablice vidljivo je da će u *Mrežniku* obično biti obrađeno cijelo tvorbeno gnijezdo (ako su tvorenice potvrđene), za razliku od terminoloških izvora kao što je *Struna*, u kojoj je broj izvedenica manji te se ondje nalazi naziv za glazbenika *pijanist*, no ne i njegov mocijski parnjak *pijanistica*.⁷ Može se reći da je za stručnjaka najvažnije koji je službeni naziv za, u ovome slučaju, glazbenika koji svira *klavir*, a u slučaju postojanja sinonima koji je od njih preporučeni za uporabu u stručnome kontekstu. S druge strane, govornicima hrvatskoga općenito je koristan podatak o tvorbi mocijskih parnjaka jer nerijetko supostoji više inačica ili postoje kolebanja u vezi s njihovom tvorbom (npr. *pijanistica* ili *pijanistkinja*?). Muško-ženski parnjaci obrađeni su u *Mrežniku* kao zasebne natuknice povezane poveznicama. Za to postoji više razloga (usp. Mihaljević 2018.) – primjerice, oni se nerijetko kolokacijski razlikuju te imaju vlastite izvedenice koje se navode u sklopu obrade riječi od koje su izvedene (usp. *pijanist* > *pijanistov*, *pijanistica* > *pijanističin*). Nadalje, s obzirom na to da se upotrebljavaju dva naziva za glazbenika koji svira klavir – *pijanist* i *klavirist* – od svakoga od njih moguće je izvesti ženski parnjak. Oba su naziva potvrđena u korpusima iako korpusni podatci pokazuju da je naziv *pijanistica*, koji je izveden iz češćega i u struci preporučenoga naziva *pijanist*, također puno češći. Kao i nazivi *pijanist* i *klavirist*, nazivi *pijanistica* i *klaviristica* obrađeni su kao zasebne natuknice, a u uporabnoj napomeni objašnjeno je da postoje tri naziva za glazbenika koji svira klavir, od kojih je jedan (*glasovirač*) vrlo rijedak, a *pijanist* je najčešći u uporabi i preporučeni kao stručni naziv. Potom se spominju ženski parnjaci svakoga od tih naziva te se navodi da je naziv *pijanistica* najprošireniji. Natuknica *pijanistica* u *Mrežniku* prikazana je na 2. slici.

⁶ Broj je pojavljivanja naziva *pijanist*, *klavirist* i *glasovirač* redom: 6467 – 853 – 31 u *hrWaC*-u i 889 – 67 – 24 u *Hrvatskoj jezičnoj riznici* (pristupljeno 1. ožujka 2021.).

⁷ U nekim projektima *Strune* obrađivani su i mocijski parnjaci, primjerice u projektu *Hrvatsko jezikoslovno nazivlje – Jena* (Hudeček i Mihaljević 2020: 102).

pijanistica **pijanistica** im. ž. (G pijanisticē, DL pijanistici, A pijanisticu, V pijanisticie, I pijanisticōm; mn. NAV pijanisticie, G pijanisticā, DLI pijanisticama)

Pijanistica je ženska osoba koja svira klavir.

- U Hrvatskoj kazališnoj kući Zadar sinoć je pred brojnom publikom održan tradicionalni božićni koncert, koji je i ove godine ugostio poznatu gospel-pjevačicu i pijanisticu iz Atlante – Robin Brown.

- U glavnim ulogama pastira koji čekaju rođenje Isusovo našli su se članovi dječjeg zbora, u dobi od 3 do 10 godina, dok su ih pratili mješoviti zbor te pijanistica Heda Gospodnetić.

Kakva je pijanistica? glasovita, istaknuta, mlada, poznata, proslavljena, slavna, talentirana, ugledna, uspješna, vrsna; akademska, klasična, koncertna; dubrovačka, hrvatska, japanska, ruska; jazz-pijanistica

Što pijanistica može? izvesti (skladbu), nastupiti (kao solistica, na koncertu, u koncertnoj dvorani), pratiti (glazbenika, sastav, zbor) (na klavijaturama, na klaviru)

Što se s pijanisticom može? čuti je, ugostiti je

Koordinacija: pijanistica i pedagoginja, pijanistica i pjevačica, pijanistica i profesorica, pijanistica i skladateljica

U vezi s pijanisticom spominje se: izvedba, koncert, nastup, pratnja

SINONIM: **klaviristica** sinonim: **glasoviračica** (zast.)

MUŠKO: **pijanist**, **klavirist** muško: **glasovirač** (zast.)

• Hrvatskomu standardnom jeziku pripada imenica *pijanistica*, a ne pripada mu imenica *pijanistkinja*.

• U hrvatskome jeziku postoji više naziva za glazbenika koji svira klavir. U uporabi se pojavljuju nazivi *pijanist* i *klavirist*, dok se u literaturi može pronaći i naziv *glasovirač*. Naziv *glasovirač* tvoren je prema domaćoj imenici *glasovir*, no osim što je u uporabi rijedak, nije ni dobro tvoren jer se nastavak -ač dodaje na glagolske osnove, što tu nije slučaj. I naziv *pijanist* i naziv *klavirist* prihvatljiviji su s jezične strane, stoga su oba naziva dopuštena u hrvatskome standardnom jeziku. Međutim, naziv *pijanist* mnogo je češći i u stručnoj uporabi i u općemu jeziku, pa je u struci preporučeni naziv za glazbenika koji svira klavir *pijanist*. Isto vrijedi i za imenice *pijanistica* i *klaviristica*, koje označavaju žensku osobu koja svira klavir: obje su dopuštene u hrvatskome standardnom jeziku iako je *pijanistica* proširenija u uporabi.

TVORENICA: **pijanističin**

Tvorba: pijanist-ica,

tvorenice: jazz-pijanistica

2. slika: Natuknica *pijanistica* u Mrežniku

Situacija je još složenija s pridjevima izvedenim iz naziva za glazbala i glazbenike, među kojima postoji više sličnih oblika koje govornici često miješaju, što potvrđuju podatci iz korpusa. U vezi s tim mogu se istaknuti dva problema: 1) odnos među sličnim oblicima kao što su *klavirski* i *klaviristički* i 2) njihov odnos prema sinonimima izvedenim iz drugih osnova, primjerice *pijanistički* i *glasovirski*. Razlika je između pridjeva *klavirski* i *klaviristički* u njihovu tvorbenome značenju: *klavirski* je tvorbeno povezan s riječju *klavir* te znači ‘koji se odnosi na klavir’, dok je pridjev *klaviristički* tvoren od riječi *klavirist* te znači ‘koji se odnosi na klaviriste’. Sinonim je pridjevu *klavirski* pridjev *glasovirski* (izveden iz naziva za glazbalo *glasovir*), a pridjevu *klaviristički* pridjev *pijanistički* (izveden iz naziva za glazbenika *pijanist*). Svi se ti pridjevi smatraju pravilnima u standardnome jeziku te su potvrđeni u uporabi, stoga su obrađeni u Mrežniku kao zasebne natuknice, no *klavirski* i *pijanistički* češći su⁸ i izvedeni iz naziva koji su preporučeni u struci.

Iako je pridjev *klavirski* (kao i *glasovirski*) tvoren od naziva za glazbalo te označava ono što se na njega odnosi, a pridjev *pijanistički* (također *klaviristički*) tvoren je od naziva za glazbenika te označava ono što se odnosi na glazbenika koji svira klavir, podatci iz korpusa pokazuju da se u toj referenciji katkad griješi, pa postoje primjeri uporabe pridjeva *klavirski* i

⁸ hrWaC: *klavirski* 3311 pojavnica – *glasovirski* 1081 pojavnica, *pijanistički* 1137 pojavnica – *klaviristički* 26 pojavnica; Hrvatska jezična riznica: *klavirski* 317 pojavnica – *glasovirski* 117 pojavnica, *pijanistički* 161 pojavnica – *klaviristički* 1 pojavnica (pristupljeno 16. ožujka 2021.).

glasovirski za ono što se odnosi na *pijanista* i pridjeva *pijanistički* i *klaviristički* za nešto što se odnosi na *klavir*, kao u sljedećim primjerima:

- a) *Muziciranje i zajedničko vježbanje u klavirskom duu pijanistu donosi zabavniji proces pripremanja i održavanja koncerata od onog kad to čini sam.* (Riječ je o duu pijanista, a ne klavira.)
- b) *Na subotnjoj matineji slušat ćemo klavirističke minijature u kojima je, prema pisanju glazbene kritike, Chopin na jedinstven način obogatio izražajne mogućnosti glasovira.* (Riječ je o skladbama pisanim za izvođenje na klaviru.)

Pravilna uporaba tih naziva te odnos među sličnim nazivima koji postoje u uporabi također se objašnjavaju u uporabnoj napomeni:

Pridjev *klavirski* odnosi se na klavir (npr. *klavirska tipka*, *klavirska skladba*), a pridjev *klaviristički* na klaviriste (npr. *klavirističko natjecanje*, *klaviristička karijera*). U istome značenju kao *klavirski* upotrebljava se i pridjev *glasovirski*, a u istome značenju kao *klaviristički* pridjev *pijanistički*. Pridjevi *klavirski* i *pijanistički* mnogo su češći u uporabi od pridjeva *glasovirski* i *klaviristički*.

2.3.3. Uporabni kontekst

Pri pregledavanju korpusnoga materijala u kojemu je dokumentirana uporaba nazivlja u općoj komunikaciji, katkad se mogu uočiti razlike u odnosu na uporabu u okviru struke. U vezi s parovima riječi *glazba* i *muzika* te *glazbeni* i *muzički* pojavljuju se već spomenuti problemi sinonimije i usklađivanja korpusnoga materijala s normativnim preporukama, no zanimljivi su i zbog različitih konotacija koje se aktiviraju u različitim kontekstima. Riječ je o sinonimima koji su zamjenjivi u većini konteksta, a standardnojezična norma daje prednost riječima *glazba* i *glazbeni* s obzirom na to da su domaćega podrijetla (Mihaljević u Božić 2015., Kiš Žuvela i dr. 2018: 30–31; terminološko načelo davanja prednosti domaćemu nazivu, Hudeček i Mihaljević 2012: 70). Tomu u prilog govore i podatci o učestalosti u uporabi – *glazba* i *glazbeni* imaju višestruko više pojavnica u korpusima od riječi *muzika* i *muzički*⁹ (terminološko načelo proširenosti u uporabi; Hudeček i Mihaljević 2012: 70).

Međutim, iako im je denotativno značenje isto, istraživanja su pokazala da se nazivi *glazba* i *muzika* konotacijski donekle razlikuju te, primjerice, Belaj i Tanacković Faletar (2007: 17–

⁹ Imenica *glazba* u hrWaC-u se pojavljuje 222 200 puta, a *muzika* 43 712 puta, dok je u *Hrvatskoj jezičnoj riznici* njihov omjer 10 753 – 795. Slično je i s pridjevima *glazbeni* i *muzički*, pri čemu se velik broj potvrda uporabe pridjeva *muzički* odnosi na imena u kojima se pojavljuje, poput imena muzičkih akademija ili manifestacije *Muzički Biennale Zagreb*. U muzikološkome korpusu sastavljenome od brojeva časopisa *Arti Musices* riječ *glazba* pojavljuje se 8816 puta, a riječ *muzika* 1027 puta (pristupljeno 16. ožujka 2021.).

18) spominju povezanost riječi *muzika* s konceptualnim domenama opuštenosti, zabave, plesa i pijanstva. To potvrđuju i rezultati korpusnoga pretraživanja tih riječi. Primjerice, među najčešćim su pridjevskim kolokatima uz imenicu *muzika* ovi: *narodna, glasna, živa, lagana, zabavna, domaća...*, dok su u slučaju *glazbe* raznolikiji (*hrWaC*, pristupljeno 16. ožujka 2021.). Među glazbenicima, pak, *muzika* katkad ima drukčije konotacije – neki je dovode u vezu s vještinom muzā te smatraju da predstavlja nešto uzvišeno, umjetničko i svečano, dok naziv *glazba* smatraju širim i neutralnijim (Kiš Žuvela i dr. 2018: 30–31). Osim toga, zanimljiv je i podatak da je imenica *muzika* zadržana u stručnome nazivu koji dobivaju akademski obrazovani glazbenici – *magistar muzike* – a pridjev *muzički* u imenima muzičkih akademija (*Muzička akademija u Zagrebu, Muzička akademija u Puli*) i nekih manifestacija, npr. *Muzički Biennale Zagreb*. Naposljetku, imenice *glazba* i *muzika* imaju djelomično različite tvorbene mogućnosti, pa se neke riječi mogu tvoriti od obiju osnova – npr. *glazbenik/muzičar* – a neke samo od jedne, npr. *glazbalo, muzikalan, muzikalija, muzicirati*. U vezi s uporabom naziva *glazba* i *muzika* u stručnome kontekstu u *Glazbeničkome jezičnom savjetniku* (Kiš Žuvela i dr. 2018: 31) stoji sljedeća preporuka: „Za upotrebu u stručnim i znanstvenim diskursima u kojima bi mogla funkcionirati bilo koja inačica, preporučujemo naziv tvoren iz slavenske osnove: imenice *glazba, glazbenik* i pridjeve *glazbeni, glazbenički* itd. U onim pak slučajevima u kojima se uporabom određene osnove riječi želi naglasiti značenjska razlika, valja odabrati onaj naziv koji bolje opisuje željeni pojam, bez obzira na njegovo podrijetlo.”

S obzirom na spomenute uvide nazivi *glazba* i *glazbeni, muzika* i *muzički* obrađeni su kao samostalne natuknice u rječniku, a odnos među sinonimnim nazivima te osobitosti njihove uporabe u različitim kontekstima objašnjeni su u uporabnoj napomeni, pa, primjerice, u sklopu natuknice *muzika* stoji sljedeća napomena (3. slika):

Nazivi *glazba* i *muzika* označuju isti pojam, no naziv *glazba* češći je u stručnoj i općoj uporabi te je domaćega podrijetla, stoga mu se u hrvatskome standardnom jeziku daje prednost. U razgovornome jeziku naziv *muzika* često se pojavljuje kad se govori o zabavi ili opuštanju, što pokazuju i kolokacije kao što su *narodna, glasna, plesna, lagana muzika*. Nadalje, naziv *muzika* pojavljuje se i u titulu koju dobivaju akademski obrazovani glazbenici, a koja službeno glasi *magistar muzike*. Od naziva *muzika* tvorene su i neke riječi koje nisu zamjenjive riječju tvorenom od naziva domaćega podrijetla *glazba*, npr. *muzicirati, muzikalan, muzikologija*. Kod tvorenicama kod kojih takav sinonim postoji u standardnome jeziku prednost se daje tvorenicama domaćega podrijetla, npr. *glazbenik* umjesto *muzičar, glazbeni* umjesto *muzički*.

muzika im. ž.

Muzika je umjetnost izražavanja tonovima, glasovima i šumovima, osnovni su joj elementi ritam i melodija, a zapisuje se notama.

- *Ljubazan doček domaćina uz narodnu muziku, pjesme i ples, neizostavnu žesticu i kruh (pogačice s čvarcima) dali su poseban ugođaj nama posjetiteljima.*

- *Uz čašu crnog vina i laganu dalmatinsku muziku uživajte svim čulima.*

- *Proslava kojoj će prisustvovati najveće zvijezde iz svijeta muzike i zabave održat će se 7. studenoga u 21 sat.*

Kakva je muzika? ciganska, domaća, filmska, klasična, moderna, narodna, plesna, popularna, tradicionalna, zabavna; dobra, glasna, lagana, ugodna, žestoka; pop-muzika, rock-muzika

Što muzika može? dopirati (iz kuće, iz radija), svirati, treštati

Što se s muzikom može? izvoditi je, pisati je, puštati je, skidati je *razg.*, slušati je, stvarati je, svirati je; (o zvuku iz uređaja:) naviti je, pojačati je, smanjiti je, ugasi je, upaliti je

Koordinacija: muzika i filmovi, muzika i ples, muzika i ritam, muzika i slike

U vezi s muzikom spominje se: magistar muzike; izbor, odabir, vrsta, stil, žanr; ljubitelj, svijet; reprodukcija, skidanje *razg.*, slušanje

SINONIM: glazba

živa muzika

sinonim: živa glazba

Živa muzika glazbenik je ili glazbeni sastav koji svira uživo, primjerice u lokalu ili na plesnome događaju, za razliku od reprodukcije snimljene glazbe s nosača zvuka.

- *Specifičnost ovogodišnjeg izbora jest da će se pozornica izgraditi na kat, tako da će na katu svirati živa muzika, a program je osmišljen na temu kabarea.*

- *Sudionike će zabavljati živa muzika, a krafne i topli napitci dijelit će se nakon završne ceremonije.*

◦ Nazivi *glazba* i *muzika* označuju isti pojam, no naziv *glazba* češći je u stručnoj i općoj uporabi te je domaćega podrijetla, stoga mu se u hrvatskome standardnom jeziku daje prednost. U razgovornome jeziku naziv *muzika* često se pojavljuje kad se govori o zabavi ili opuštanju, što pokazuju i kolokacije kao što su *narodna, glasna, plesna, lagana muzika*. Nadalje, naziv *muzika* pojavljuje se u titulu koju dobivaju akademski obrazovani glazbenici, a koja službeno glasi *magistar muzike*. Od naziva *muzika* tvorene su i neke riječi koje nisu zamjenjive riječju tvorenom od naziva domaćega podrijetla *glazba*, npr. *muzicirati, muzikalan, muzikologija*. Kod tvorenic kod kojih takav sinonim postoji u standardnome jeziku prednost se daje tvorenicama domaćega podrijetla, npr. *glazbenik* umjesto *muzičar*, *glazbeni* umjesto *muzički*.

TVORENICA: *muzički*

tvorenice: muzicirati, muzičar *razg.*, muzikalan, muzikalija, muzikant, muzikaš, muzikologija; pop-muzika, rock-muzika

3. slika: Natuknica *muzika* u *Mrežniku*

Osim razlike u konotacijama u općoj uporabi česta je pojava prenesenih značenja koja se ne pojavljuju u stručnome kontekstu, a time ni u terminološkim izvorima. Primjer je toga natuknica *violina*, pod kojom se nalaze podnatuknice *prva violina* i *druga violina*. Oba su izraza prvo određena u izvornome, glazbenome značenju: *Prva violina glavna je i najčešće najviša gudačka dionica.*, *Druga violina gudačka je dionica koja obično čini pratnju melodiji prve violine, najčešće je niža od nje i tehnički manje zahtjevna.* te njemu bliskome metonimijskom značenju: *Prva violina osoba je koja svira istoimenu gudačku dionicu*. Potom su ti izrazi obrađeni kao frazemi te su određeni na sljedeći način: *Prva violina najvažnija je (najmoćnija) osoba, osoba koja vodi glavnu riječ.*, *Druga violina zapostavljena je (zanemarena, nevažna) osoba, osoba koja je gurnuta u pozadinu*. I u općemu su korpusu, naime, potvrđeni primjeri uporabe tih izraza u glazbenome smislu, kao što su sljedeći: *Dionicu druge violine za violončelo je prilagodio Krešimir Lazar.* (‘dionica’), *Kad je profesor Graf odlazio u mirovinu, a bio je druga violina u Zagrebačkom kvartetu, imao je ideju da ga ja zamijenim.* (‘osoba koja svira dionicu’). Češće su, međutim, potvrde u kojima je riječ o frazemu, kao u primjeru *Ibričić je u Lokomotivi rezervna opcija, dok je u Hajduku bio prva violina momčadi*.

3. Zaključak

Obrada jezične građe općenito, a time i nazivlja u leksikografskim izvorima ovisi o vrsti izvora, njegovoj namjeni i ciljnoj skupini korisnika. U ovome poglavlju opisano je iskustvo obrade glazbenoga nazivlja u *Hrvatskome mrežnom rječniku – Mrežniku* vođene, osim općim načelima leksikografske obrade u tome rječniku i činjenicom da je riječ o rječniku sastavljanome za objavljivanje na mreži, i sviješću o predznanju i potrebama ciljnih korisnika. S pomoću nekoliko odabranih primjera prikazane su neke osobitosti i problemi koji su uočeni pri obradi glazbenoga nazivlja, kao što su odabir natuknica, oblikovanje definicija, pristup sinonimiji, odnos korpusa i norme te razlika između stručne i opće uporabe jezika. Kako bi se objasnile posebnosti obrade nazivlja u općemu rječniku, leksikografski postupci u *Mrežniku* uspoređeni su s onima u terminološkoj bazi – bazi hrvatskoga strukovnog nazivlja *Struna*. Pokazalo se i kako se ta dva izvora mogu nadopunjavati: podatci iz *Strune* mogu poslužiti leksikografima za informaciju o uporabi naziva u okviru struke, a natuknice u *Mrežniku* mogu sadržavati poveznice na odgovarajuće natuknice u *Struni* i tako poslužiti zainteresiranomu korisniku kao dodatan izvor podataka, što je omogućeno mrežnim medijem. Budući da se uporaba nazivlja u općemu i stručnome kontekstu može razlikovati, a granica među njima nije uvijek jasna, za objašnjenje okolnosti uporabe naziva, njihova normativnoga statusa i slično mogu poslužiti, kao što se pokazalo, uporabne i normativne napomene, koje su predviđene strukturom rječničkoga članka u *Mrežniku*.

Izvori i literatura

- Alberts, Mariëtta. 2001. Lexicography versus Terminography. *Lexikos* 11. 71–84. doi.org/10.5788/11-0-840.
- Arti musices* [muzikološki korpus].
https://app.sketchengine.eu/#dashboard?corpname=user%2Fskiszuvela%2Farti_musices_2
 (zadnje pristupljeno 16. ožujka 2021.).
- Belaj, Branimir; Tanacković Faletar, Goran. 2007. Jedan mogući teorijski model pristupa analizi jezičnoga posuđivanja. *Jezikoslovlje* 8/1. 5–25.
- Blagus Bartolec, Goranka; Hudeček, Lana; Jozić, Željko, Matas Ivanković, Ivana; Mihaljević, Milica. 2016. *555 jezičnih savjeta*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
- Božić, Ivan. 2015. *Otkrivamo zašto je u Hrvatskoj srednja škola – glazbena, a akademija – muzička* [intervju s Milicom Mihaljević, 12. siječnja 2015.].
<https://www.srednja.hr/zbornica/otkrivamo-zasto-je-u-hrvatskoj-srednja-skola-glazbena-a-akademija-muzicka/> (pristupljeno 16. ožujka 2021.).
- Cabré Castellví, Maria Theresa. 2003. Theories of terminology: Their description, prescription and explanation. *Terminology* 9/2. 164–199. doi.org/10.1075/term.9.2.03cab.

- Drame, Anja. *Terminography and Lexicography. What is the Difference?*
http://www.termnet.org/downloads/english/projects/IFAP/pres_drame_term_and_lex.pdf
(pristupljeno 1. veljače 2021.)
- Hrvatska jezična riznica.*
https://app.sketchengine.eu/#dashboard?corpname=preloaded%2Friznica_reldi_ws (zadnje pristupljeno 16. ožujka 2021.).
- Hrvatski jezični portal.* <http://hjp.znanje.hr> (zadnje pristupljeno 19. ožujka 2021.).
- Hrvatski mrežni korpus – hrWaC.*
https://app.sketchengine.eu/#dashboard?corpname=preloaded%2Fhrwac22_rft1 (zadnje pristupljeno 16. ožujka 2021.).
- Hrvatski mrežni rječnik – Mrežnik.* <http://ihjj.hr/mreznik/> (pristupljeno 1. veljače 2021.).
- Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica. 2012. *Hrvatski terminološki priručnik*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
- Hudeček, Lana, Milica Mihaljević. 2017. The Croatian Web Dictionary Project – Mrežnik. *Electronic lexicography in the 21st century. Proceedings of eLex 2017 conference*. Ur. Kosem, Iztok i dr. Lexical Computing CZ s.r.o. Brno – Leiden. 172–192.
- Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica. 2020. Projekt *Hrvatsko jezikoslovno nazivlje – Jena. Hrvatsko jezikoslovno nazivlje*. Ur. Mihaljević, Milica; Hudeček, Lana; Jozić, Željko. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
- Kiš Žuvela, Sanja; Bošnjak Botica, Tomislava; Ostroški Anić, Ana; Gligo, Nikša; Sučević-Međer, Krešimir. 2018. *Glazbenički jezični savjetnik*. Muzička akademija – Odsjek za muzikologiju. Zagreb.
- Mihaljević, Milica. 2018. Muško i žensko u e-rječniku. *Jezik i njegovi učinci*. Ur. Stolar, Diana; Vlastelić, Anastazija. Srednja Europa. Zagreb. 209–228.
- Riggs, Fred W. 1989. Terminology and Lexicography: Their Complementarity. *International Journal of Lexicography* 2/2. 89–110. doi.org/10.1093/ijl/2.2.89.
- Rječnik hrvatskoga jezika*. 2000. Ur. Šonje, Jure. Leksikografski zavod Miroslav Krleža – Školska knjiga. Zagreb.
- Struna.* <http://struna.ihjj.hr> (zadnje pristupljeno 16. ožujka 2021.).
- Štrkalj Despot, Kristina; Möhrs, Christine. 2015. Pogled u e-leksikografiju. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 41/2. 329–353.
- Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika*. 2015. Gl. ur. Jojić, Ljiljana. Školska knjiga. Zagreb.